

مبارزات ضد استبدادی و ضد استعماری
رییس عبدالحسن دشتی (رزمی)

www.ketab.ir

سید قاسم یاحسینی
بهار ۱۳۹۳

سرشناسه:	یا حسینی، سیدقاسم، ۱۳۴۵ -
عنوان و پدیدآورنده:	مبارزات ضد استبدادی و ضد استعماری رییس عبدالحسین
مشخصات نشر:	دشتی (رزمی)، سیدقاسم یا حسینی قم: صحیفه خرد، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری:	۴۰۰ ص
شابک:	۹۷۸ - ۶۰۰ - ۵۷۲۴ - ۶۰ - ۸
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه: ۴۰۷؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع:	دشتی، رییس عبدالحسین، ۱۲۳۵ - ۱۳۰۹ سرگذشتنامه
موضوع:	رزمی (خاندان) - سرگذشتنامه
موضوع:	ایران - تاریخ - قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق - جنبش‌ها و قیام‌ها
موضوع:	ایران - تاریخ - پهلوی، ۱۳۰۴ - ۱۳۲۰ - جنبش‌ها و قیام‌ها
موضوع:	ایران - تاریخ - ۱۳۲۳ - ۱۳۳۳ ق
رده بندی کنگره:	۲۹۳ / ۲ م ی / ۱۴۶۱ DSR
رده بندی دیویی:	۵۵ / ۷۵۲۰۴۵
شماره مدرک:	۳۲۳۵۴۲۶

مبارزات ضد استبدادی و ضد استعماری رییس عبدالحسین دشتی (رزمی)

سیدقاسم یا حسینی

- ناشر: صحیفه خرد
- نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۳
- صفحه‌آرا: حمیده یوسف‌زاده
- لیتوگرافی: ترام اسکتر
- چاپ: زیتون
- شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۵۷۲۴ - ۶۰ - ۸
- شمارگان: ۱۰۰۰
- قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

تلفن ناشر: ۳۷۸۳۲/۹۸ - ۰۲۵

فهرست

مقدمه..... ۱۳

بخش اول

ریشه‌های تاریخی خاندان رزمی..... ۱۹

فصل اول

ریشه‌های اولیه خاندان رزمی، تبار اولیه خاندان رزمی..... ۲۱

فصل دوم

مهاجرت عباسی‌ها (رزمی‌ها) به دشتی..... ۳۱

مهاجرت شاخه‌ای از عباسی‌ها (رزمی‌ها) از دشتی به گناوه..... ۴۰

استقرار عباسی‌ها (رزمی‌ها) در ماندستان دشتی..... ۴۱

نقش مردم دشتی در به قدرت رساندن کریم خان زند..... ۴۵

«دشتی» یکی از بازوهای نظامی ایران در خلیج فارس..... ۴۷

□۸ مبارزات ضد استبدادی و ضد استعماری رئیس عبدالحسن دشتی (رزمی)

بخش دوم

زایر غلام؛ ظهور خاندان رزمی در صحنه سیاسی و نظامی دشتی..... ۵۳

فصل اول

ناآرامی در دشتی در نیمه نخست عصر قاجار..... ۵۵

درباره زایر غلام دشتی..... ۵۸

مناسبات زایر غلام با خاندان دشتی..... ۶۲

مناسبات زایر غلام و محمدخان دشتی..... ۶۶

لشکرکشی فیروز سزا..... دشتی..... ۶۹

فصل دوم

زایر غلام و مقابله با هجوم بریتانیا به بوشهر..... ۷۱

انگلیسی‌ها و مردم دشتی..... ۷۴

زایر غلام در نبرد خشت؟..... ۷۵

تحولات اداری و سیاسی دشتی..... ۷۷

حیدرخان، محمدخان دشتی و زایر غلام..... ۷۸

کشته شدن رئیس حیدر پسر زایر غلام در بوشهر..... ۸۳

تمرد جمال‌خان دشتی..... ۸۵

شورش و عصیان در دشتی..... ۸۹

فهرست □ ۹

- فهرستی از حکمرانان دشتی در نیمه دوم حکومت ناصرالدین شاه ۹۳
- خوانین و رؤسای دشتی و عدم پرداخت مالیات ۹۵
- قشقای‌ها و زایرغلام ۹۸
- مرگ زایرغلام ۱۰۰

بخش سوم

- زندگی و مبارزات رئیس‌الحسن دشتی (رزمی) ۱۰۵

فصل اول

- رئیس‌الحسن دشتی ۱۰۷
- دشتی در آستانه انقلاب مشروط ۱۰۹

فصل دوم

- تاریخ مبهم دشتی در عصر مشروطه ۱۱۹
- رئیس‌الحسن دشتی و انقلاب مشروطیت بوشهر ۱۲۷
- مختصری درباره میرزا باقر گزدرازی ۱۴۴

فصل سوم

- اوضاع دشتی از مشروطیت تا جنگ جهانی اول ۱۴۷
- روسای دشتی و حمایت از صولت‌الدوله ۱۴۸
- کمک رئیس‌الحسن دشتی به زایرخضرخان اهرمی ۱۵۲

۱۰ □ مبارزات ضد استبدادی و ضد استعماری رییس عبدالحسن دشتی (رزمی)

ناامنی و قتل و غارت در دشتی ۱۵۷

لاور ساحلی غرق در خون و آتش ۱۶۰

فصل چهارم

مبارزات ضد انگلیسی مردم دشتی پیش از جنگ جهانی اول ۱۶۷

ماجرای شترهای پدر رییس علی دلواری ۱۷۴

رؤسای دشتی و کمک به صولت الدوله ۱۷۵

رییس عبدالحسن دشتی و شروع جنگ با انگلیسی ها ۱۸۰

کانون های مبارزات ضد انگلیسی ۱۸۴

واسموس و رییس عبدالحسن دشتی ۱۸۹

درباره واسموس ۱۹۲

اتحاد خوانین ۱۹۶

رییس عبدالحسن دشتی و رییس علی دلواری ۱۹۸

نقش تفنگچی های دشتی در قتل دو افسر انگلیسی ۲۰۷

قوای دشتی و رییس عبدالحسن در جنگ دلوار ۲۱۵

میرزا باقر در جنگ دلوار ۲۱۹

درباره جنگ تاریخی دلوار ۲۲۰

دشتی و رییس عبدالحسن دشتی پس از جنگ دلوار ۲۲۲

- نیروهای دشتی در جنگ کوه کوزی ۲۲۴
- رییس عبدالحسن دشتی و اسرای انگلیسی اهرم ۲۲۵
- شرکت اهالی دشتی‌ها در جنگ چغادک ۲۳۴

فصل پنجم

- دشتی کانون مقاومت علیه انگلیس ۲۳۹
- پناهنده شدن واسموس به خاک دشتی ۲۴۸
- انگلیسی‌ها و قدرت و نفوذ ریس عبدالحسن دشتی ۲۵۴
- رییس عبدالحسن دشتی و جنگ قشقای‌ها با پلیس جنوب ایران ۲۵۵
- پناه بردن شیخ برازجانی به دشتی و سبای ۲۷۰
- هجوم قوای انگلیس به دشتی ۲۷۵
- مواضع متفاوت ریس عبدالحسین دشتی و خالوحسین ۲۸۱
- بازداشت جمعی از روسای دشتی به امر آصف الملک ۲۸۵
- انگلیسی‌ها و بمباران هوایی روستاهای دشتی ۲۸۸
- اصابت و سقوط اولین هواپیمای جنگی انگلیس در دشتی ۲۹۳
- اصابت و سقوط دومین هواپیمای جنگی انگلیس در دشتی ۲۹۸
- پایان جنگ در دشتی ۳۰۰

فصل ششم

- رییس عبدالحسن دشتی در عصر رضاشاه پهلوی ۳۰۷
- دشتی و حکومت آصف الدوله ۳۰۹
- پناهنده شدن طایفه چگینی به رییس عبدالحسن دشتی ۳۱۴
- فرزندان رییس عبدالحسن دشتی در قدرت ۳۱۶
- رییس عبدالحسن دشتی و جنگ خاییز ۳۱۸
- رییس عبدالحسن دشتی و خلع سلاح عمومی در دشتی ۳۲۹
- پایان کار رییس عبدالحسن دشتی ۳۷۰
- تصاویر ۳۷۳
- منابع و مأخذ ۳۸۹

مقدمه

تاریخ جنگ جهانی اول در جنوب ایران در سه دهه اخیر از زوایای مختلف و متفاوت مورد توجه مورخان و محققان محلی و ملی قرا گرفته و در این راستا تا امروز، دهها کتاب و جزوه چاپ و منتشر شده است، با این وجود، هنوز زوایای تاریک و مورد کاوش، بسیار فراوان است.

یکی از موضوعاتی که کمتر مورد توجه قرار گرفته، نقش مردم دشتی در جنگ جهانی اول و به خصوص نقش محوری و اساسی خاندان رزمی و علی الخصوص رئیس عبدالحسن دشتی (رزمی) در این زمینه خاص است که تا امروز به کلی مغفول مانده است.

سالها پیش من در مقدمه کتابی که درباره خالوحسین بُردخونی نگاشته بودم، در باره خلاء مطالعاتی موجود در زمینه نقش مردم دشتی در جنگ جهانی نخست، نوشتم:

«درباره‌ی نقش مؤثر و اساسی دلیران «دشتی» در جنبش مقاومت مردم جنوب ایران علیه امپریالیسم انگلیس در خلال جنگ جهانی اول، آنطور که باید و شاید پژوهشی صورت نگرفته و به جز اشاراتی پراکنده و مبهم در

برخی کتب تاریخی، هنوز ابعاد گوناگون این نقش مورد تحقیق و تفحص قرار نگرفته است.

همچنین در زمینه‌ی نقش «خالو حسین بُردخونی»، معروف به خالو حسین دشتی، و هم‌زمان تحت امرش و مبارزات آنها در کنار مردم تنگستان علیه بریتانیا تاکنون حتی یک مقاله‌ی مستقل نیز منتشر نشده و مورخان محلی صرفاً با اشاره‌ای مبهم، ابغاد گسترده‌ی مجاهدات این مرد را مسکوت گذارده‌اند. تنها مورخی که به طور نسبتاً وسیع به نقش خالو حسین در جنگ جهانی اول (آن هم در دو سال آغاز آن) پرداخته، مرحوم «محمد حسین کنرانی» در کتاب «دلیران تنگستانی» است که در قالب رمان مطالبی در این باره نگاشته است. مطالب مربوط به خالو در این کتاب، همگی خیالی و غیر واقعی است و تقریباً هیچ کدام از آنها تاریخی و مستند نیستند و یکسره بر پایه‌ی پند و اندیشه‌ی نویسنده افزون بر این، واقعیات تاریخی نیز درباره‌ی این شخص در آن کتاب غایب شده است و به اصطلاح «کرنولوژی تاریخی» اصلاً رعایت نگردیده است.

خوشبختانه در بیست سال گذشته، چندین پژوهش ارزشمند درباره نقش مردم دشتی در جنگ جهانی نخست، در قالب کتاب و مقاله، چاپ و منتشر شده که در متن کتاب حاضر به آن اشاره خواهد شد، با این همه و با کمال شگفتی، تا امروز حتی یک پژوهش مستقل درباره تاریخ خاندان رزمی و به ویژه رییس عبدالحسن دشتی (رزمی)، که از دوران مشروطیت، سال‌های جنگ جهانی اول و تا نیمه نخست پادشاهی رضاشاه پهلوی نقش پررنگی در تحولات دشتی و بوشهر داشتند، انجام نشده است.

بدون کمترین تردید، خاندان رزمی در حد فاصله حکومت ناصرالدین شاه قاجار تا اواخر دهه سی شمسی نقش پر رنگی در تحولات اجتماعی، سیاسی و نظامی بخش‌هایی از منطقه دشتی داشته که به دلیل اهمال مورخان تا امروز چنان که شاید و باید به این نقش، به شکل مستقل و در یک اثر روایی و مستند، پرداخته نشده است. مهم‌ترین این وقایع عبارتند از: تحولات سیاسی و نظامی دشتی در عصر ناصرالدین شاه قاجار، هجوم بریتانیا به بوشهر و شرکت اهالی دشتی در دفاع از بوشهر، تحولات محلی و تسلط خاندان حاجیانی بر خورموج، انقلاب مشروطه در بوشهر، جنگ جهانی اول در جنوب ایران و بوشهر، دوران حکومت رضاشاه و سرانجام داستان خلع سلاح و جنگ سال ۱۳۰۱ شمسی.

در پژوهش حاضر تلاش شده تا با استفاده و استناد به انواع منابع تاریخی شامل اسناد دولتی، اسناد خانوادگی، خاطرات شفاهی و... مختصری از تاریخ خاندان رزمی از مبدع مهاجرت از دشت به منطقه دشتی، تا جنگ جهانی اول و نیمه نخست پادشاهی رضاشاه، باتکی بر بررسی و تحلیل زندگی و کارنامه اجتماعی، سیاسی و رییس عبدالحسن دشتی (رزمی) پرداخته شود.

برای تکمیل بحث، کوشش کرده‌ام تا حد نیاز و ضرورت، گوشه چشمی نیز به تاریخ عمومی دشتی در همین مقطع داشته باشم. بدون شناخت تاریخ تحولات سیاسی، اداری، اقتصادی و نظامی دشتی، فهم برخی از حرکات و جریان‌های مربوط به خاندان رزمی و رییس عبدالحسن، ممکن نیست.

لازم می‌دانم درباب روش و متد کارم در این پژوهش، مطالبی به صورت خیلی فشرده متذکر شوم: این پژوهش روایی و مستند، تلفیقی است از روش‌های تاریخ نگاری آرشیوی، کتابخانه‌ای، پیاپشی و خاطرات و تاریخ شفاهی. کوشش شده تا در حد امکان و مقدورات موجود، منابع تاریخی، اسناد خانوادگی، خاطرات شفاهی و آرشیوهای شخصی درهم ادغام شده و از آن یک کتاب روایی و مستند، به دست آید.

کتاب «مبارزات ضد استبدادی و ضد استعماری رییس عبدالحسن دشتی» شامل یک مقدمه و دو بخش مجزا اما به هم پیوسته است. در بخش اول کتاب، که بیان تاریخ خاندان رزمی و تا اندازه‌ای تاریخ دشتی از دوران نادرشاه افشار تا عصر قاجار است، تلاش می‌شود به دست دادن تاریخی متکی بر منابع و تلفیق آن با خاطرات شفاهی بوده است. البته تا چه اندازه در زمینه تلفیق منابع کتابخانه‌ای، اسناد خانوادگی و خاطرات شفاهی، با خوردگان خاندان رزمی و نهایتاً تألیف و نگارش اثری مستند و خواندنی موفق بوده‌ام، داوری‌اش با خوانندگان هوشیار و منصف است.

بخش دوم کتاب، که تقریباً دو سوم کتاب را نیز به خود اختصاص داده است، به بررسی و تحلیل زندگی و مبارزات رییس عبدالحسن دشتی (رزمی) از سال‌های پیش از انقلاب مشروطیت تا نیمه نخست زمامداری و پادشاهی رضاشاه پهلوی، اختصاص دارد. در این بخش، کوشش شده تا براساس همه اسناد و منابع موجود و در دست‌رس، بار دیگر تاریخ دشتی و به ویژه جنگ جهانی اول و ماجرای خلع سلح در سال ۱۳۰۸ ش. در دشتی و نقش محوری رییس عبدالحسن دشتی در خلال آن سال‌های پرآشوب، بازخوانی شده و

نکات نو و تازه فراوانی تقدیم علاقمندان به تاریخ شود. تا امروز مورخان و پژوهشگران محلی، نسبت به شناساندن این چهره مبارز و ضد استعماری منطقه دشتی، به طور جدی اهمال کرده‌اند.

در مراحل مختلف پژوهش و نگارش این کتاب، استادان و دوستان چندی به من یاری و مساعدت کردند که از همه آنان صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایم. اگر چه از همه آن بزرگواران به خاطر حجم زیاد افراد و اشخاص نمی‌توانم در این مقدمه کوتاه نام ببرم، بردن نام این عزیزان را وظیفه اخلاقی خودم می‌دانم:

در وهله نخست از پیرمردها و سالخوردگان خاندان رزمی، از جمله آقایان رییس عبدالله رزمی‌زاد (فرزند رییس علی کدخدای اسبق خورموج)، حاج درویش رزمی (فرزند رییس محمد علی رزمی ضابط سنا) و رییس کریم رزمی (فرزند رییس غلام رزمی) به خاطر در اختیار قرار دادن خاطرات شفاهی خود و برخی از اسناد خانوادگی بسیار ارزشمند و راه‌گشا در این تحقیق صمیمانه تشکر می‌نمایم. اگر همکاری صادقانه و مشتاقانه آنان نبود، من هرگز موفق به نگارش اثر حاضر نمی‌شدم.

استاد ارجمند کاوه بیات به خاطر در اختیار قرار دادن اسناد، کتاب‌ها و مشورت درباب برخی مطالب و موضوعات، آقایان حمید زاهد و حمید رضایی کتابداران دلسوز مرکز ایرانشناسی - شعبه بوشهر به خاطر امانت دادن کتاب‌ها و مجلات کمیاب یا نایاب متعدد، آقای فرید میرشکار به خاطر همکاری در فتوشاپ اسناد و عکس‌های کتاب.

۱۸ □ مبارزات ضد استبدادی و ضد استعماری رئیس عبدالحسن دشتی (رزمی)

با این وجود، عامل اصلی همه خطاها و اشتباهات احتمالی در این کتاب، من هستم و مسئولیت آن با من است.

در پایان، شک ندارم اگر پیشنهاد اولیه، برای تحقیق و نگارش اثری درباره رئیس عبدالحسن دشتی و همکاری همه جانبه و صادقانه آقای مهرزاد رزمی (نوه رئیس غلام رزمی) نبود، من هرگز در صدد تألیف چنین پژوهشی برنمی آمدم. صمیمانه ترین تشکرها و قدردانی هایم را از این بابت نثار این دوست دلسوز و بسیار علاقمند به تاریخ دشتی و خاندان رزمی می کنم و از خداوند برسان توفیق روزافزون در همه مراحل زندگی آرزو دارم.

سید قاسم یا حسین

بندر بوشهر

فروردین ۱۳۹۳